ویژه سفر رئیس جمهور ترکیه به تهران

نگاهی به روابط ایران و ترکیه

۳۰۰ سال بدون جنگ اما پرفراز و نشیب

اشاره: در ۳۰۰ سال اخیر جنگی بین ایران و ترکیه کنونی (و امپراتوری پیشین عثمانی) صورت نگرفته است با این وجود روابط دو کشور همواره بویژه در سالهای اخیر پرفراز و نشیب بوده است. پس از بررسی تاریخی روابط ایران و ترکیه در شماره قبل، در این شماره روابط فرهنگی و اقتصادی دو کشور مورد اشاره قرار گرفته است.

زندگینامه احمد نجدت سزر

"احمد نجدت سزر" که در اردیبهشت ماه سال ۷۹ به عنوان رئیس جمهوری ترکیه انتخاب شد، دهمین رئیس جمهور این کشور می باشد.

وی در سال ۱۳۲۰ در شهر "آفیون" در بخش مرکزی ترکیه متولد شده و فارغ التحصیل رشته حقوق از دانشگاه آنکارا است و نخستین رئیس جمهوری است که از خارج از چارچوب احزاب سیاسی در ترکیه این سمت را گرفته است.

سزر، در جامعه ترکیه بیشتر به عنوان یک حقوقدان معروف است و پس از انتخاب شدن به سمت ریاست جمهوری نیز وجهه حقوقی وی به خصوص در تأکید بر تطبیق دادن مصوبات مجلس با قانون اساسی، نمود بیشتری داشته است.

وی از سال ۱۳۶۲ به عضویت دیوانعالی قضایی ترکیه درآمد و در سال ۱۳۶۷ به عضویت هیأت مجلس دادگاه قانون اساسی ترکیه برگزیده شد و یک سال بعد ازسوی "سلیمان دمیرل" رئیس جمهوری وقت ترکیه، به ریاست دادگاه قانون اساسی این کشور منصوب شد.

"احمد نجدت سزر" تا قبل از انتخاب شدن به سمت ریاست جمهوری ترکیه از سابقه فعالیت سیاسی زیادی برخوردار نبود ولی یک سال قبل از انتخاب شدن به این سمت، طی یک سخنرانی در سالروز تأسیس قانون اساسی، برخی از مواد قانون اساسی ترکیه را مغایر با منافع فردی و اجتماعی توصیف کرد و خواهان اصلاح این مواد به نفع آزادی بیان، عقیده و حقوق بشر در ترکیه شد.

این اظهارات و سپس مواضع مثبت او در مورد حقوق بشر از وی به عنوان شخصیت مستقل و محبوب در نزد افکار عمومی و احزاب مخالف ساخت.

منش و خصوصیات اخلاقی، مردمی و سابقه روشن در زندگی شغلی و خصوصی از دیگر امتیازات فردی و اجتماعی وی است که باعث پشتیبانی تمامی رهبران سیاسی ترکیه، حتی احزاب مخالف از وی شده است.

از ۹ رئیس جمهوری که پیش از "سزر" و در تاریخ ۷۹ ساله جمهوری ترکیه به این سمت منصوب شده‌اند، شش رئیس جمهور از جمله مصطفی کمال آتاتورک، نظامی و چهار رئیس جمهور غیر نظامی هستند که از این چهار نفر نیز "جلال بایار" که در فاصله سال‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۶۰ رئیس جمهوری بود قبل از رسیدن به این سمت نظامی بوده اما در وضعیت غیرنظامی به ریاست جمهوری رسیده است. مصطفی کمال آتاتورک در فاصله سال‌های ۱۹۲۳ تا ۱۹۳۸، نخستین رئیس جمهور ترکیه بود و بعد از وی، عصمت اینونو، جلال بایار، جمال گورسل، جودت سونای و فخری کورتوک تا سال ۱۹۸۰ و وقوع کودتای نظامی، رؤسای جمهوری بعدی ترکیه بودند.

به دنبال کودتا و به قدرت رسیدن "کنعان اورن" در فاصله سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۹ "تورگوت اوزال" به مدت چهار سال رئیس جمهوری ترکیه شد و پس از درگذشت وی "سلیمان دمیرل" از سال ۱۹۹۳ تا سال ۲۰۰۰ که ریاست جمهوری را تحویل سزر، داد، در این سمت بود.

پیشینه دیدار رئیسان جمهوری ترکیه از ایران

نگاهی به تاریخ سفر رئیسان جمهوری ترکیه به ایران از سال ۱۹۹۰ به بعد حاکی است که سفر خرداد ماه جاری سزر، به تهران چهارمین سفر در سطح رئیس جمهوری ترکیه به تهران است.

پیش از این در سال ۱۹۹۲ "تورگوت اوزال" و در سال‌های ۱۹۹۴ و ۱۹۹۷ "سلیمان دمیرل" رئیسان جمهوری وقت ترکیه به ایران سفر کرده بودند.

همچنین هاشمی رفسنجانی رئیس جمهوری وقت جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۹۹۱ برای دیدار رسمی و در سال ۱۹۹۶ به منظور شرکت در نشست "دی ۸" به ترکیه سفر رسمی داشت.

سفر "سزر" به جمهوری اسلامی ایران را می توان هجدهمین سفر خارجی او در دوران ریاست جمهوری وی در بیش از دو سال اخیر دانست.

رئیس جمهوری ترکیه تاکنون درقالب ۱۷ سفر خارجی به منظور دیدار رسمی دوره‌ای و شرکت در اجلاس های مختلف از ۲۲ کشور به عنوان رئیس جمهوری دیدار داشته‌است.

منابع ریاست جمهوری ترکیه مهم‌ترین پیام نجدت سزر، در سفر به تهران را گسترش مناسبات رو به رشد ایران و ترکیه در زمینه‌های اقتصادی و تجاری و امنیتی و ایجاد توازن در مناسبات تجاری، همکاری در چارچوب مکانیزم‌های موجود در کمیسیون عالی مشترک همکاری‌های امنیتی عنوان کرده‌اند.

گاهشمار دیدارهای مسؤولان ارشد دو کشور

با اجرای سیاست تنش زدایی دولت سید محمد خاتمی و سیاست بهبود مناسبات ایران با کشورهای منطقه به ویژه همسایگان، مناسبات ایران با ترکیه دچار تحول شد و پس از دو سال تلاش دولتمردان دو کشور برای ایجاد جو اعتماد بین تهران و آنکارا در اوایل سال ۲۰۰۰ میلادی زمینه‌های گسترش مناسبات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی بین تهران و آنکارا فراهم گردید.

مناسبات ایران و ترکیه که درسال ۲۰۰۰ جهش رو به بهبود را آغاز کرده بود در سال ۲۰۰۱ با سفر "انیس اوکسوز" وزیر ارتباطات وقت ترکیه به تهران شتاب بیشتری گرفت.

وی در این سفر گفت، اکنون مشخص شده است که دو طرف باید مسائل خود را نه از زبان بیگانگان بلکه بطور مستقیم و با همت خود حل و فصل کنند.

متعاقب این سفر در اواخر بهمن ماه ۷۹ "اسماعیل جم" وزیر امور خارجه ترکیه در پی دیدار از ایران نتایج این سفر را بسیار امیدوارکننده توصیف کرد و بر عزم آنکارا به گسترش مناسبات سیاسی، اقتصادی و امنیتی با تهران تأکید کرد.

در جریان این سفر تجار و بازرگانان ترکیه با برگزاری نشست‌های جداگانه با تجار ایرانی راه‌های تقویت همکاری‌های بخش‌های خصوصی و افزایش میزان داد و ستد میان دو کشور را مورد بررسی قرار دادند.

در همین سال با بهبود مناسبات بین تهران و آنکارا موج تبلیغات برخی از رسانه‌های ترکیه علیه جمهوری اسلامی ایران، نسبت به سال‌های گذشته به طور چشمگیری کاهش یافت و رسانه‌های ترکیه از مناسبات دو کشور به عنوان "بهاری دوباره" یاد کردند و بر اهمیت خط لوله انتقال گاز ایران به ترکیه و لزوم آغاز صادرات گاز ایران به ترکیه درسال ۲۰۰۱ و نقش مهم آن در افزایش سطح مبادلات تجاری بین دو کشور تأکید کردند.

به موازات گسترش مناسبات اقتصادی و سیاسی بین دو کشور در این دوره راه برای تأمین همکاری‌های امنیتی هموار شد و بدنبال آن "سعادت‌الدین تاتنان" وزیر کشور وقت ترکیه در اسفند ماه سال ۷۹ طی سفری به ایران راه‌های توسعه همکاری‌های امنیتی و مبارزه با جرایم سازمان یافته را با مقام‌های عالیرتبه ایران مورد بررسی قرار داد.

در مرداد ماه سال گذشته "آریل شارون" نخست وزیر رژیم صهیونیستی با سفر به آنکارا، با ادعای حمایت ایران از گروه‌های اسلامگرای مخالف دولت ترکیه تلاش کرد که مناسبات بین تهران و آنکارا را خدشه‌دار کند.

در پی این سفر برخی مطبوعات ترکیه با عنوان کردن موضوع اختلاف بین تهران و باکو بر سر رژیم حقوقی دریای خزر و اعتراض آنکارا به تهران درصدد ایجاد بحران بر آمدند اما سخنگوی وزارت امور خارجه ترکیه این ادعاها را تکذیب کرد و بر سیاست آنکارا در یافتن راه حل‌های صلح آمیز میان باکو و تهران تأکید نمود.

سفر هیأت بلند پایه امنیتی ایران به ترکیه به ریاست "غلامحسین بلندیان" معاون امنیتی وزارت کشور ایران در روزهای اول مهر ماه گذشته نتایج پرباری در پی داشت و در جریان آن هشتمین نشست کمیسیون مشترک همکاری‌های امنیتی دو کشور با امضای تفاهم نامه امنیتی به اتمام رسید.

در سفر اواسط آبان ماه "کمال خرازی" وزیر امور خارجه ایران به ترکیه زمینه‌های توسعه همکاری‌های همه جانبه بین دو کشور بیشتر فراهم شد و وزیر خارجه ایران در دیدار با همتای ترک خود با مطلوب توصیف کردن روابط دو کشور بر اجتناب از اقداماتی که موجب خدشه‌دار شدن اعتماد میان دو کشور می گردد، تأکید نمود.

"اسماعیل جم" نیز ضمن ابراز رضایت از روند مناسبات دو کشور، جمهوری اسلامی ایران را همسایه معتبر و از شرکای کلیدی ترکیه توصیف کرد و گفت که ترکیه نسبت به حساسیت برادران خود در ایران توجه دارد.

در این سفر همچنین تفاهم نامه شورای بازرگانی بین بخش‌های خصوصی ایران و ترکیه به امضاء رسید.

اواخر سال ۲۰۰۱ میلادی در نوزدهم آذر ماه سال گذشته عملیات انتقال گاز از طریق خط لوله انتقال گاز ایران به ترکیه پس از چندبار به تعویق افتادن آغاز شد و بدین ترتیب سرفصل جدیدی درمناسبات دوجانبه گشوده شد.

اوایل دی ماه گذشته "محمد کچه‌جیلر" وزیرمشاور درامور گمرکات ترکیه نیز در رأس یک هیأت ۲۰۰ نفره از بازرگانان و مسؤولان بخش‌های اقتصادی، برای شرکت در شانزدهمین نشست کمیسیون مشترک همکاری‌های تجاری، اقتصادی ایران و ترکیه به تهران سفر کرد.

"محمدحسین لواسانی" سفیر سابق جمهوری اسلامی ایران در آنکارا، نیز در اوایل خرداد ماه در پایان مأموریت چهارساله خود، مناسبات ایران و ترکیه را برخوردار از زیربنای مستحکم، قوی و پایدار توصیف کرد و گفت که درنتیجه اجرای سیاست تنش زدایی دولت آقای خاتمی، روابط ایران با ترکیه در تمامی ابعاد، جو اعتماد متقابل تقویت شد و این خود زمینه گسترش روابط را فراهم کرده است. وی با اشاره به اولویت سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در توسعه روابط با کشورهای مسلمان و همسایه، جایگاه ترکیه را در سیاست خارجی ایران مهم و دارای اولویت توصیف کرد.

"فیروز دولت آبادی" سفیر جدید جمهوری اسلامی ایران در آنکارا نیز در آغاز مأموریت خود، با اشاره به اینکه در زمان حاضر روابط دو کشور ایران و ترکیه در بهترین سطح قرار دارد گفت، انتظار می‌رود با ارتباطات بیشتر بین مسؤولان دوکشور زمینه گسترش هرچه بیشتر روابط فراهم شود.

رئیس جمهوری ترکیه نیز هفته گذشته در دیدار با سفیر جدید ایران با وی با ابراز علاقه به گسترش روابط کشورش با جمهوری اسلامی ایران اظهار امیدواری کرد که درسفرش به ایران، زمینه توسعه هرچه بیشتر روابط دو کشور در بخش‌های مختلف فراهم شود.

وی با اظهار رضایت از اینکه روابط ایران و ترکیه در حال حاضر در جایگاه خوبی قرار دارد استفاده از تمام ظرفیت‌ها برای توسعه روابط را مورد تأکید قرار داد و مرزهای دو کشور را از با ثبات‌ترین مرزها توصیف نمود.

مناسبات اقتصادی ایران و ترکیه

مناسبات اقتصادی و تجاری مهم‌ترین بعد روابط ایران و ترکیه است که توسعه و تعمیق آن می تواند زمینه‌ساز توسعه و تحکیم روابط سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دو کشور شود.

این درحالی است که روابط اقتصادی و تجاری دو کشور در چند سال اخیر بنا به علل مختلف و تحت تأثیر برخی تحولات سیاسی و اقتصادی در بعد داخلی، منطقه‌ای و بین المللی، توسعه لازم را نیافت و مدت طولانی در سطح پایین و به دور از امکانات بالقوه خلاصه شد.

در این دوره به ویژه با مرتفع شدن برخی مسائل و سوءتفاهمات در زمینه‌های امنیتی و سیاسی و اراده رهبران دو کشور در خصوص لزوم توسعه همکاری‌های اقتصادی و تجاری، همکاریهای دو کشور در روندی آرام ولی با ثبات در جهت توسعه و تعمیق حرکت می کند.

افزایش متقابل سفر مقام‌های بلندپایه، تبادل هیأت‌های اقتصادی و تجاری و تشویق متقابل بخش‌های خصوصی و دولتی دو کشور برای توسعه مناسبات اقتصادی و بازرگانی، از طرفی موجب طرح مشکلات و موانع موجود بر سر راه این مناسبات شد و از طرف دیگر لزوم همفکری و همکاری برای گسترش مناسبات تجاری را مورد تأکید قرار داد.

بهره‌برداری از طرح انتقال گاز ایران به ترکیه، تشکیل شورای کار مشترک دو کشور، راه اندازی قطارهای مسیر (تهران - استانبول) و (تبریز - وان) و نیز افزایش حجم معاملات بازرگانی به بیش از یک میلیارد دلار از مهم‌ترین رخدادها در روابط اقتصادی دو کشور در این دوره می باشد.

طرح انتقال گاز ایران به ترکیه پس از حدود ۳۰ سال از زمان طرح موضوع و قریب هشت سال پس از امضای قرارداد احداث آن پس از چندین بار تعویق در آذر ماه ۸۰ به بهره‌برداری رسید.

افتتاح این طرح یک رخداد مهم در روابط اقتصادی دو کشور است و زمینه را برای گسترش هر چه بیشتر مبادلات بازرگانی فراهم خواهد کرد و از ابعاد سیاسی و راهبردی نیز برای هر دو کشور و منطقه حائز اهمیت محسوب می‌شود.

به دنبال بهره‌برداری از این طرح، موضوع تشکیل "پل انرژی" میان ایران، ترکیه و یونان، با هدف انتقال گاز ایران به اروپا مطرح گردید و در پی آن یونان و ترکیه نیز برای متصل کردن شبکه‌های گازرسانی دو کشور به تفاهم رسیدند. تشکیل شورای مشترک کار ایران و ترکیه به عنوان یکی از ابزارهای مهم در توسعه مناسبات تجاری و اقتصادی دو کشور درسال ۸۰ تحقق یافت.

موضوع تشکیل این شورا که اعضای آن از نمایندگان بخش‌های خصوصی دو کشور می باشند سالها بود که در دستور کار قرار داشت ولی عملی نمی‌شد. این شورا بر اساس موافقتنامه تشکیل آن، برای گسترش مناسبات بخشهای خصوصی دو کشور و افزایش حجم تجارت و مبادله کالا، رونق بیشتر همکاری‌های اقتصادی بین ایران و ترکیه تلاش خواهد کرد.

کارشناسان اقتصادی در ترکیه تشکیل شورای کار مشترک بین ترکیه و کشورهایی را که به عنوان شرکای تجاری مهم این کشور محسوب می شوند، حائز نقش مهم در توسعه مناسبات اقتصادی و تجاری ترکیه با کشورهای مذکور دانسته و به عنوان مرجعی برای انتقال مشکلات و بحث برای چگونگی توسعه مناسبات ارزیابی می کنند.

به گفته کارشناسان، تشکیل این شورا بین ایران و ترکیه می تواند موجب انسجام بیشتر در همکاری‌های اقتصادی و تجاری دو کشور شود و زمینه گفت وگوی بخش‌های مربوطه اقتصادی و تجاری در هر دو کشور را فراهم کند.

در دوره اخیر کمیسیون مشترک همکاریهای اقتصادی، تجاری و فنی ایران و ترکیه فعالتر بوده و برگزاری منظم جلسات آن منعکس کننده وجود یک نوع فضای صمیمی بین دست اندرکاران می باشد.

سفر دی ماه گذشته "محمد کچه‌جیلر" وزیر مشاور در امور گمرکات ترکیه، به ایران که در رأس یک هیأت اقتصادی و تجاری ۲۰۰ نفره از بازرگانان و مسؤولان بخشهای اقتصادی این کشور و برای شرکت در شانزدهمین نشست کمیسیون مشترک همکاریهای اقتصادی انجام شد، نمونه‌ای از این اقدامات می باشد.

در این سفر مسؤولان دو طرف راههای توسعه مناسبات و چگونگی همکاری‌های اقتصادی و مبادلات تجاری در سال ۲۰۰۲ را مورد بررسی قرار دادند. محافل اقتصادی ترکیه با تأکید بر لزوم برقراری توازن در مبادلات بازرگانی دو کشور از این سفر باعنوان گشایش فصل جدید در مناسبات بازرگانی یاد کرده و عقیده دارند که ایران در اجلاس کمیسیون مذکور برای افزایش واردات خود از ترکیه چراغ سبز نشان داد.

توافق بر سر افزایش واردات ایران از ترکیه برای ایجاد توازن در مناسبات تجاری، همکاری در زمینه صنایع نساجی، قطعات یدکی خودرو، مواد و تولیدات معدنی، زمینه‌سازی برای افزایش حجم مبادلات تجاری و اقتصادی بین دو کشور تا پنج میلیارد دلار در سال، در اجلاس این کمیسیون بطور جدی بررسی شد. آغاز حمل ونقل ریلی بین (استانبول - تهران - تاشکند - آلماتی) در اوایل سال جاری میلادی و راه‌اندازی قطارهای (تهران - وان - استانبول) و (تبریز - وان) نیز به دنبال هشت سال وقفه در سال ۱۳۸۰، گامهای مهمی بودند که ثمره تلاش دست‌اندرکاران دو کشور می باشد.

احیای این خط و اتصال آن به شبکه راه‌آهن کشورهای آسیای مرکزی در حقیقت تحقق رویای احیای جاده تاریخی ابریشم است که امید می‌رود زمینه‌ساز تحکیم و توسعه هرچه بیشتر مناسبات بین کشورهای منطقه با نقش محوری ایران و ترکیه باشد.

با این حال از دید کارشناسان فضای مثبت موجود در روابط تهران و آنکارا هنوز در بعد همکاریهای منطقه‌ای به ویژه در چارچوب "اکو" و "دی ۸" که هر دو کشور از مؤسسین و اعضای پرقدرت آن می باشند، هنوز رشد لازم را نکرده و تلاش بیشتری را می طلبد.

این در حالی ست که "اکو" به عنوان مهمترین سازمان اقتصادی منطقه‌ای می تواند به عنوان سکوی مهم در راه همگرایی منطقه‌ای، کاهش مشکلات سیاسی و اقتصادی کشورهای تازه به استقلال رسیده مورد استفاده مشترک دو کشور قرار گیرد.

صادرات ایران به ترکیه

مهم‌ترین صادرات ایران به ترکیه را نفت خام تشکیل می دهد. ترکیه سالهاست که یکی از خریداران با ثبات نفت ایران می باشد و همه ساله حدود ۵ میلیون تن نفت خام از ایران وارد می کند.

مس و قراضه مس، محصولات مسی، سالامبور، پلاستیک، نمک، گوگرد، سیمان، محصولات شیمیایی آناورگانیک، آهن و فولاد از جمله دیگر اقلام وارداتی ترکیه از ایران می باشند.

مهمترین کالاهای صادراتی ترکیه به ایران نیز شامل تولیدات آهن و فولاد، الیاف سنتیک مصنوعی، ماشین آلات و انواع دیگ‌های صنعتی، منسوجات مورد استفاده در بافتنی ها، پلاستیک، شکر و فراورده‌های آن، تولیدات صنایع خودروسازی و لوازم و قطعات یدکی خودرو، روغنهای نباتی و حیوانی، پنبه و نخ‌های سنتتیک هستند.

محدود بودن تنوع در اقلام تجارت بین دو کشور، نبود فعالیت‌های اصولی برای بازاریابی کالاهای ایران در ترکیه، عدم توجه به استانداردها و حساسیت‌های بازار این کشور، نبود برنامه منسجم برای ارائه و اجرای طرحهای کوتاه مدت و بلند مدت نسبت به نیازهای موردی بازار ترکیه، از سوی کارشناسان اقتصادی از مسائلی است که توجه به آنها راه توسعه صادرات ایران به ترکیه را هموار خواهد کرد.

به عقیده این کارشناسان بررسی دقیق و شناسایی بازار ترکیه که یکی از آزادترین بازارهای منطقه می باشد، با توجه به نزدیکی جغرافیایی و مشترکات فرهنگی دو کشور می تواند در امر توسعه صادرات ایران به این کشور همسایه مؤثر واقع شود. پایین بودن حجم مبادلات بازرگانی دو کشور از سوی دست‌اندرکاران امور تجاری ترکیه نیز مورد توجه قرار گرفته و آنها را برای یافتن دلایل پایین بودن میزان مبادلات واداشته است.

از دید این دست‌اندرکاران موانع غیرتعرفه‌ای و بالا بودن تعرفه‌های گمرکی، عدم همکاری بانک‌های ایرانی و ترکیه، مشکلات حمل و نقل و اخذ عوارض ۵۰۰ دلاری به گشایش اعتبار، اخذ ضمانت‌های هنگفت از شرکت‌های ترک از سوی ایران، شرط بانک مرکزی ایران در خصوص ارائه ضمانت یک ساله در چارچوب نظام موسوم به «ریفاینانسینق» از جمله این موانع هستند.

روابط فرهنگی ایران و ترکیه

روابط فرهنگی دو کشور ایران و ترکیه به جهت نزدیکی جغرافیایی و مشترکات دینی، فرهنگی و اجتماعی از سابقه دیرینه‌ای برخوردار است.

نگاهی به سابقه روابط نشانگر این امر است که مردم ترکیه پیش از تشرف به دین اسلام در شرق ایران ساکن بودند و در دوره اسلامی ازطریق مهاجرتهای دسته‌جمعی وارد سرزمین ایران شده و مدتی با ایرانیان زندگی کردند. دردوره سلجوقیه ساکنان ترکیه با فرهنگ ایران به طور مستقیم و با فرهنگ عرب از طریق ایرانیان آشنا شدند.

از این دوران به بعد زبان عربی به عنوان زبان علم و دین و زبان فارسی به عنوان زبان مراسله و ادب در جامعه ترکیه پذیرفته شد و در دوران حکومتهای بعد از سلجوقیان نیز ادامه یافت.

امیران و بیگ‌نشین هایی که مقدمات تأسیس امپراتوری عثمانی را فراهم کردند، به جهت ناآشنایی با زبان فارسی و عربی اولویت و ارجحیت را به زبان ترکی داده و این توجه در دوره‌های آغازین عثمانی حفظ شد.

با فتح استانبول زبان ترکی به صورت زبان رسمی دولت عثمانی درآمد ولی برخی از سلاطین عثمانی همچون "سلطان بایزید" زبان و ادب فارسی را ارج نهاده و پارسی گویان را محترم می شمردند و بدین ترتیب زبان فارسی وارد فرهنگ ترکیه شد و روابط فرهنگی میان ایران و ترکیه بدین وسیله بالا گرفت.

نخستین موافقتنامه فرهنگی میان ایران و ترکیه در تاریخ نهم بهمن ماه سال ۱۳۳۷ در تهران تنظیم شد.

طبق این موافقتنامه تأسیس مراکز فرهنگی، مبادله استاد و پژوهش، احداث کرسیهای آموزش زبان، ادبیات، تاریخ و جغرافیا و اختصاص بورس تحصیلی پیش بینی شده بود که این موافقت نامه پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران فسخ شد و مناسبات فرهنگی دو کشور در خارج از چارچوب رسمی ادامه یافت.

در راستای این موافقت نامه کرسی های آموزش زبان فارسی در بیش از ۱۲ دانشگاه ترکیه تأسیس شده بود، که این تعداد در سال‌های بعد به هفت و در دوران اخیر به چهار دانشگاه تقلیل یافته است.

در حال حاضر در دانشگاه‌های آنکارا، استانبول، ارضروم و دیاربکر رشته‌های آموزش زبان فارسی وجود دارد و در برخی از دانشگاه‌های دیگر ترکیه همانند دانشگاه ازمیر، حاجت تپه، آنکارا و سلجوق قونیه زبان فارسی به عنوان دروس پایه در برخی از رشته‌های زبان و ادبیات تدریس می شود.

در سال‌های ۱۳۶۴ تا ۱۳۶۶ موافقتنامه جدیدی که قسمت اعظم آن با مؤسسات آموزش عالی ارتباط داشت بین مسؤولان دو کشور به امضا رسید.

با امضای این قرارداد مرکز آموزش زبان فارسی در محل رایزنی فرهنگی ایران در آنکارا تأسیس شد و توانست صدها دانشجو و فرد علاقمند به آموزش زبان فارسی را در این مرکز تحت آموزش قرار دهد.

این موافقتنامه در سال‌های بعد تمدید نشد و دو کشور در سال‌های بعد عملاً از مزایای همکاری‌های علمی و فرهنگی با یکدیگر محروم ماندند.

برای جبران این نقیصه و نزدیکی هر چه بیشتر روابط فرهنگی و علمی میان دو کشور موافقتنامه جدید فرهنگی در سال ۱۳۷۹ بین "کمال خرازی" وزیر امور خارجه جمهوری اسلامی ایران و "اسماعیل جم" وزیر امور خارجه ترکیه به امضا رسید.

به موجب این تفاهمنامه که بخشی از تفاهم نامه دو کشور در زمینه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است، دو کشور با تشکیل گروه کاری در سطح معاونان وزارت خارجه برای پیشبرد همکاری‌های دوجانبه در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، حمل و نقل، ارتباطات، امنیتی، کنسولی، آموزشی و فرهنگی مذاکرات دوره‌ای انجام خواهند داد.

این گروه کاری برحسب لزوم هر زمان و بنا به درخواست یکی از دو طرف و در سایر موارد حداقل سالی دو بار بطور متناوب در پایتخت یا یکی از شهرهای ایران و ترکیه نشست مشترک برگزار خواهد کرد.

در این تفاهمنامه تأکید شده، پیشنهادات و تصمیمات متخذه در جلسات گروه کاری پس از بررسی تقدیم وزیران خارجه دو کشور شده واقدامات پیگیری در سطح مقام‌های ذیربط دو کشور جهت تسریع در روند اجرای پروژه‌ها و برنامه‌های مورد توافق به عمل خواهد آمد.

مدت اجرای یادداشت تفاهم مذکور پنج سال است که با توافق دو طرف برای پنج سال دیگر نیز تمدید می شود.

از سوی دیگر در ۲۴ دی ماه ۱۳۷۹ میلادی پروتکل همکاری‌های علمی و فرهنگی بین دو کشور از سوی "سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی" و "بنیاد تاریخ ترک" وابسته به "سازمان عالی فرهنگ و زبان و تاریخ آتاتورک" به امضا رسید.

طی دو سالی که از امضای دو قرارداد یاد شده گذشته است، روابط فرهنگی دو کشور بطور مستمر گسترش یافته که برگزاری دو سمینار و همایش بزرگداشت حافظ شیرازی و حکیم ابوالقاسم فردوسی و نیز برگزاری جشنواره یک هفته‌ای فیلم جمهوری اسلامی و جشنواره فرهنگی هنری جمهوری اسلامی ایران در دهه فجر گذشته، در آنکارا، بخشی از این فعالیت‌ها را تشکیل می دهد.

در راستای بررسی تاریخی روابط فرهنگی ایران و ترکیه، تاریخ شناسان دو کشور در بهمن ماه گذشته در تهران گردهم آمده و مشترکات تاریخی دو کشور را مورد بحث و بررسی قرار دادند.

دومین گردهمایی در این مورد در آذرماه سال جاری در ترکیه برگزار خواهد شد و نتایج این دو گردهمایی که در برگیرنده مشترکات تاریخی و فرهنگی بین دو کشور و مبتنی بر تحقیقات علمی است، در کتابی منتشر خواهد شد. در راستای گسترش روابط دانشگاهی بین دو کشور و بسترسازی مناسب برای بسط روابط علمی دانشگاه‌های دو کشور "رضا آیحان" رئیس شورای دانشگاه‌های ترکیه و رئیس دانشگاه "غازی" آنکارا اوایل سال جاری طی سفری به ایران با مسؤولان دانشگاه‌های فردوسی و شهید بهشتی در مورد تبادل استاد و دانشجو، فرصت‌های مطالعاتی و مبادله مطالعات علمی مذاکراتی را انجام داد. طبق برنامه‌های پیش بینی شده، در تابستان امسال برای اولین بار برخی از اساتید ترکیه برای مطالعه به ایران سفر خواهند کرد و طبق گفته مسؤولان رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در آنکارا، سفرهای مطالعاتی اساتید دانشگاه‌های دو کشور در ماه‌های آتی بطور مستمر و نوبتی ادامه خواهد داشت. در حال حاضر مرکز آموزش زبان ترکی رایزنی فرهنگی جمهوری ترکیه نیز در محل سفارت آن کشور در تهران فعال است و گفته می شود بیش از ۲۰۰ علاقمند به فراگیری زبان ترکی، در این مرکز به آموزش زبان ترکی اشتغال دارند. از سوی دیگر تأسیس کرسی آموزش زبان ترکی در دانشگاه‌های ایران نیز مراحل نهایی خود را طی می کند. به گفته مسؤولان رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در آنکارا شورای عالی انقلاب فرهنگی با تأسیس کرسی آموزش زبان فارسی در دانشگاه‌های ایران موافقت کرده است و احتمالا این کرسی در جریان سفر رئیس جمهوری ترکیه به تهران در دانشگاه علامه طباطبایی افتتاح خواهد شد. گسترش همکاری‌های رسانه‌ای بین دو کشور نیز بخش دیگری از همکاری‌های فرهنگی ایران و ترکیه را تشکیل می دهد.

در این راستا خبرگزاری‌های "ایرنا" و "آناتولی" به عنوان خبرگزاری‌های رسمی دو کشور از همکاری‌های نزدیکی برخوردارند.

در دیدار اردیبهشت‌ماه گذشته "محمدحسین خوشوقت" مدیر کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد با "ییلماز کاراکویونلو" وزیر مشاور در امور رسانه‌های ترکیه و "محمد گولر" مدیرعامل خبرگزاری "آناتولی" گسترش مناسبات رسانه‌ای بین دو کشور مورد بررسی قرار گرفت.

وی با پیشنهاد لزوم رفت و آمدهای مستمر و متقابل خبرنگاران دو کشور گفت، طی پنج سال گذشته ۲۴۵ خبرنگار ترک به ایران سفر کرده‌اند و برای آشنایی از واقعیات دو کشور این میزان باید افزایش یابد.

"ییلماز کاراکویونلو" وزیر مشاور در امور رسانه‌های ترکیه نیز در این دیدار با استقبال از پیشنهاد مبادله خبرنگار و تأسیس متقابل دفاتر رسانه‌های دو کشور گفت، برای تحقق این امر آماده هر گونه کمک به رسانه‌ها می باشد. کاراکویونلو گفت، مناسبات سازمان‌های رادیو تلویزیون و خبرگزاری‌های دو کشور در سطح مطلوبی است و سفرهای متقابل مدیران کل مطبوعات و رسانه‌های دو کشور نیز به پیشرفت هر چه بیشتر همکاری‌های رسانه‌ای کمک مؤثری خواهد کرد. در دیدار مدیرکل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت ارشاد، با "آیدین سزگین" مدیرکل مطبوعات نخست وزیری ترکیه نیز طرفین بر تقویت همکاری‌ها از طریق دعوت متقابل خبرنگاران دو کشور، تشکیل همایش‌های مشترک در جهت آشنایی خبرنگاران از دو کشور و نیز همکاری بخش‌های مربوطه در تولید مشترک فیلم‌های مستند ابراز تمایل کردند.

■ ایرنا